

KONKURRENSKOMMISSIONEN KKO 03-005

PM-2 2003-04-08 SLUTLIG BEDÖMNING

Fråga om snedvridning av konkurrensen genom bristande affärsmässighet vid offentlig upphandling (direktupphandling från kommunalt företag).

Stockholms läns landsting har utan föregående konkurrensupphandling för en period av ytterligare tre år förlängt ett avtal med ett helägt företag om fortsatta leveranser av tjänster för fastighetsförvaltning m.m. för uppskattningsvis mer än 150 miljoner kr. per år.

Stockholms läns landsting ingick den 28 januari 1994 ett som "AVTAL OM FÖR-VALTNING" rubricerat avtal med Locum AB om att bolaget (§ 1) skall tillhandahålla landstinget tjänster att "förvalta landstingets samtliga fastigheter". Uppdraget omfattar bl.a. "teknisk och ekonomisk förvaltning innefattande administration av landstingets internhyressystem och investeringsverksamhet".

Ersättning för utförda tjänster skall enligt förvaltningsavtalet (§ 6) utgå som en "årlig ersättning baserad på det antal kvadratmeter BTA^[1] som ingår i förvaltningsuppdraget". Ersättningen fastställs årligen i samband med landstingets budgetbeslut, varvid hänsyn tas till förvaltat yta BTA.

De i förvaltningsavtalet aktuella tjänsterna har uppdragits åt Locum AB utan någon föregående infordran av anbud i konkurrens på den allmänna marknaden och löper från den 1 januari 1994 t.o.m. den 31 december 1996 med en klausul om en ömsesidig uppsägningstid av nio månader samt tre års (tyst) förlängning vid utebliven uppsägning.

Landstinget har därefter, den 7 juli 2001 avtalat om ett retroaktivt tillägg till 1994 års avtal, innebärande att grunderna för ersättning enligt avtalets § 6 har ändrats så att "För den förvaltning som ingår i bolagets åtagande skall utgå ersättning från och med 1995-01-01 med 34:- per kvadratmeter BTA. Från och med 1996-01-01 då Lokalbyrån överfördes till Locum har arvudet i budgetsammanhang höjts till 37:- per kvadratmeter BTA".

Eftersom avtalsförhållandet inte har sagts upp till upphörande per den 31 december 2002 har detta förlängts till att gälla till och med den 31 december 2005^[2]. Avtalet har därvid varit i kraft i 12 år. En förutsättning för att avtalet inte skall förlängas i ytterligare tre år är att landstinget senast den 1 april 2005 säger upp detta till upphörande per den 31 december samma år.

Locum AB^[3] ägs av Stockholms läns landsting genom holdingbolaget Landstingshuset i Stockholm AB. Enligt bolagsordningen för Locum AB (§ 3) är ändamålet med bolaget "...att äga och förvalta egna fastigheter, att förvalta Stockholms läns landsting och stiftelsen Löwenströmska Lasarettet tillhöriga fastigheter samt att tillhandahålla därtill kopplad service".

Enligt tillgängliga årsredovisningshandlingar nettoomsatte Locum AB 151 miljoner kronor under 2001, varav huvuddelen (c:a 94 procent) torde vara att hänföra till tjänster som utförs åt Stockholms läns landsting^[4].

Gällande rätt

Offentliga upphandlingar som påbörjats efter den 1 januari 1994 regleras genom lagen (1992:1528) om offentlig upphandling – LOU. Därmed avses att den upphandlande enheten inte skall ha inlett något offentligt upphandlingsförfarande, kungjort upphandlingen, offentligen infordrat anbud eller genomfört någon motsvarande åtgärd före den första januari 1994 då lagen om offentlig upphandling trädde i kraft^[5]. Vid s.k. direktupphandling får upphandlingen anses påbörjad i och med att den avslutas, nämligen när kontrakt om upphandlingen undertecknas.

Tjänster för fastighetsskötsel, inklusive städning och löpande underhåll utgör sådana s.k. A-tjänster^[6] (kategori 14) som, om det totala värdet av upphandlingen överstiger tröskelvärdet $\approx$ 200.000^[7], skall upphandlas enligt bestämmelserna för tjänsteupphandling i 1 kap., 5 kap. samt 7 kap. LOU. De aktuella lagreglerna bygger på ett antal EG-direktiv angående offentlig upphandling^[8], däribland Europeiska rådets direktiv 92/50/EEG av den 18 juni 1992 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av tjänster, det s.k. tjänsteupphandlingsdirektivet.

Enligt 1 kap. 4 § LOU gäller som huvudregel att upphandling skall göras med utnyttjande av de konkurrensmöjligheter som finns och även i övrigt genomföras affärsmässigt. Anbudsgivare och anbud skall behandlas utan ovidkommande hänsyn.

I förarbetena till lagen om offentlig upphandling motiveras huvudregeln om affärsmässighet bland annat av hänsyn till principen om icke diskriminering^[9] (jfr. art. 6 i EG-Romfördraget). Reglerna är bl.a. utformade i syfte att försvåra möjligheterna att i upphandlingen gynna eller missgynna vissa leverantörer på ett obehörigt och därmed konkurrenssnedvridande sätt. Lagens bestämmelser medför också att skattebetalarna på sikt skyddas mot onödigt höga kostnader.

Med upphandling avses enligt legaldefinitionen i 1 kap. 5 § LOU alla köp av tjänster. Stadsgandet är därvid undantagslöst. Någon möjlighet för kommuner och landsting att utanför upphandlingslagens bestämmelser ”överföra” uppdrag att mot ersättning tillhandahålla kommunen eller dess innevånare t.ex. renhållningstjänster föreligger inte enligt svensk rätt. Detta har tydligt klargjorts av Nämnden för offentlig upphandling (NOU) i flera tillsynsärenden, bland annat i följande avgörande (dnr. 1998/ 221-26):

Göteborgs stad hade genom konsortialavtal med ett antal mindre kranskommuner träffat överenskommelse om vissa förhållanden i det gemensamt ägda renhållningsföretaget Renova AB. Bland annat förband sig Göteborgs stad att utan upphandling köpa tjänster från företaget.

I sin utredning konstaterade NOU att lagen om offentlig upphandling inte reglerar frågan om en offentlig verksamhet skall bedrivas i egen regi eller utföras av annan juridisk person och att lagen inte heller reglerar om och i vilka former som kommuner kan samarbeta. Nämnden ansåg således inte att kommunens beslut att bilda det berörda renhållningsföretaget och att godkänna det konsortialavtal som slutits mellan ägarkommunerna avseende avfallsbehandling omfattades av reglerna i lagen om offentlig upphandling.

I fråga om Göteborgs stads köp av tjänster från Renova hänvisade NOU till en tidigare rapport om kommuners köp från egna bolag m.m. (dnr 165/97-29), samt de tidigare avgörandena angående av renhållningstjänster i Halmstads (dnr 227/96-26) respektive Kungälv kommun (dnr 1999 /103-21), av vilka det klart framgår att det inte är möjligt för en kommun att anskaffa tjänster från ett eget bolag utan att följa reglerna i lagen om offentlig upphandling. Även gemenskapsrättslig praxis, EG-domstolens avgörande i det s.k. Teckal-målet (mål nr. C-107/98, dom meddelad den 18 november 1999, Teckal Srl ./ Commune di Viano) berördes därvid av nämndens utredning.

Nämnden ansåg mot denna bakgrund att det renhållningsavtal som tecknats mellan Göteborgs stad och Renova omfattades av reglerna om offentlig upphandling. Göteborgs stad borde därför ha upphandlat tjänsterna avseende avfallshantering och avfallsbehandling i enlighet med reglerna i lagen om offentlig upphandling (se NOU-info dec-1999, sid. 15 ff).

Frågan huruvida upphandling skall kunna ske direkt från ett helägt kommunalt- eller landstingsägt bolag utan föregående infordran av konkurrerande anbud har även varit föremål för utredning av den statliga upphandlingskommittén.

I kommitténs delbetänkande (SOU 1999:139 sid. 71) anförs bl.a. följande: ”Lagen är också tillämplig när den upphandlande enheten köper från egna eller andra enheters företag. Om t.ex. en kommun har överfört det kommunala huvudmannskapet för en viss verksamhet till ett kommunalt företag, t.ex. ett bostadsföretag, är lagen inte tillämplig på kommunens ägarroll i förhållandet till företaget. Om däremot kommunen köper tjänster av företaget, till exempel fastighetsförvaltning, får det kommunala företaget inte gynnas på bekostnad av till exempel privata företag på så sätt att kommunen underlåter att infordra anbud enligt LOU:s

regler. Detsamma gäller om den upphandlande enheten bildar ett särskilt företag för t.ex. städning av enhetens lokaler". I slutbetänkandet (SOU 2001:31) anför kommittén en liknande analys och föreslår till följd härav att en lagändring genomförs som medger för kommuner att under vissa förutsättningar genomföra köp och anskaffningar direkt från av dem hel- eller delägda kommunala företag.

Angivna förslag har emellertid inte lett till avsedd lagändring. I den proposition med förslag till ändringar i lagen om offentlig upphandling som nyligen behandlats av riksdagen (prop. 2001/02:142) har regeringen med hänsyn till gällande EG-rätt förkastat kommitténs förslag om köp direkt mellan kommuner och kommunala företag. Föredragande statsrådet anför därvid att "EG-direktiven om offentlig upphandling och EG-domstolens praxis ger inte någon tydlig anvisning om rättsläget vad gäller rätten för kommun att göra anskaffningar utan upphandling från sitt helägda bolag". Regeringen anger därför att "...frågan med hänsyn till det anförda bör beredas ytterligare" (prop. sid. 84). Någon möjlighet till köp direkt mellan kommuner och kommunala företag utan iakttagande av upphandlingslagens bestämmelser föreligger således inte. Något förslag om lagändring som medger sådana köp har heller inte förelagts riksdagen för beslut.

Från svensk rättstillämpning kan nämnas ett färskt avgörande från Kammarrätten i Stockholm¹⁰¹ (se även KKO 02-065).

Kommunfullmäktige i Haninge hade beslutat att utan föregående upphandling i konkurrens på den allmänna marknaden förlänga ett 11 år gammalt avtal med det av kommunen helägda förvaltningsbolaget Tornberget AB. Länsrätten förordnade genom dom den 12 december 2002 att upphandlingen skulle göras om. Länsrätten angav därvid att "Tornberget AB är ett av kommunen helägt bolag och får enligt länsrättens mening anses vara från den upphandlande enheten skild juridisk person ... Mot denna bakgrund finner länsrätten att den aktuella upphandlingen omfattas av bestämmelserna i LOU. Länsrätten finner vidare att en förlängning av avtalet skulle innebära att sökandebolaget utesluts från möjligheten att ensamt eller tillsammans med andra leverantörer delta i en upphandling av de tjänster som detta avses. Eftersom bestämmelserna i LOU inte har iakttagits och[överprövningssökanden] således riskerar lida skada skall upphandlingen göras om.

Kommunen klagade mot länsrättens dom och anförde till stöd för ändring att kommunen hade en sådan faktisk kontroll över bolaget att den verksamhet som utfördes där var närmast att jämföra med verksamhet som utfördes i kommunal förvaltningsform. Kammarrätten i Stockholm fann inte anledning att på grund av det som kommunen anförde ändra länsrättens dom. Kammarrättens avgörande har ännu inte vunnit laga kraft.

En principiellt liknande bedömning har i följande ärende gjorts av Länsrätten i Skåne län¹⁰² (se även KKO 02-043/044).

Kommunstyrelserna i Landskrona respektive Svalövs kommun hade beslutat att utan föregående upphandling i konkurrens på den allmänna marknaden förlänga ett avtal med det av kommunerna gemensamt ägda renhållningsbolaget (LSR) efter det att detta hade löpt ut. Länsrätten förordnade genom dom den 22 augusti 2002 att upphandlingen skulle göras om. Länsrätten angav därvid att "... kontrakt med en från en upphandlande enhet i juridiskt hänseende skild person skall upphandlas. Avtal med enheter som tillhör samma upphandlande enhet behöver således inte upphandlas, medan kontrakt med en från den upphandlande enheten skild juridisk person skall föregås av en upphandling. [...] LSR är ... att anse som en självständig juridisk person och det löpande avtalet om renhållning innehåller obestridd inte någon förlängningsklausul. Angivna förhållanden leder, mot bakgrund av EG-domstolens refererade dom, till slutsatsen att en förlängning av avtalet inte kan ske utan att en upphandling görs". Länsrättens avgörande har ännu inte vunnit laga kraft.

Enligt 5 kap. 14 § LOU skall upphandlingslagens förfarande för öppen upphandling eller selektiv upphandling normalt tillämpas om vid upphandling av tjänster för fastighetservice det uppskattade värdet överstiger angivet tröskelvärde. Enligt 5 kap. 12 LOU föreligger därvid en obligatorisk skyldighet för den upphandlande enheten att upprätta ett skriftligt förfrågningsunderlag genom annons i Europeiska gemenskapernas tidning (EGT) offentliggöra upphandlingen.

Samtliga företag som tillhandahåller aktuella tjänster (leverantörer) skall därvid lämnas möjlighet att delta med anbud eller intresseanmälan att lämna anbud (anbudsansökan).

Enligt 5 kap. 17 och 19 §§ LOU föreligger vid tjänsteupphandlingar undantag från denna skyldighet under följande förutsättningar:

- det föreligger synnerliga skäl såsom synnerlig brådska orsakad av omständigheter som inte kunnat förutses och inte heller beror på den upphandlande enheten,
- det har vid en annonserad upphandling inte lämnats några anbud eller inte lämnats några lämpliga anbud,
- det som skall upphandlas av tekniska eller konstnärliga skäl eller på grund av ensamrätt kan levereras av endast en viss leverantör,
- upphandlingen gäller tilläggstjänster, eller
- upphandlingen gäller nya tjänster som består enbart av en upprepning av tjänster ingående i ett projekt som högst tre år tidigare varit föremål för upphandling enligt lagen om offentlig upphandling.

Någon möjlighet att direktupphandla tjänster från en leverantör under förutsättning att denne i sin tur konkurrensupphandlar tjänsterna vidare från underleverantörer föreligger inte enligt gällande upphandlingsbestämmelser.

I fråga om avtalstidens längd anger Nämnden för offentlig upphandling (NOU) i sina kommentarer till lagen om offentlig upphandling^[12] att huvudregeln om affärsmässighet i 1 kap. 4 § LOU med stöd av gemenskapsrätten skall tolkas så att avtal som löper med förlängningsklausuler måste konkurrensutsättas på nytt med jämna mellanrum. Avtal skall som regel inte tecknas för längre tid än två år och endast undantagsvis tre till fyra år. Förekommer att avtal måste tecknas för längre tid, t.ex. vid avtal om drift av sjukhus eller andra stora avtal där stora investeringar måste göras av leverantören kan avtalstiden omfatta längre tid men som regel inte längre tid än fem till sju år.^[13]

Avtal som löper med förlängningsklausuler eller utan begränsning i tiden och där avtalstiden har löpt längre tid än i normalfallet två till fyra år skall enligt NOU sägas upp så snart detta är möjligt. Upphandling skall därefter ske på nytt. Det är, som nämnden uttrycker det, därför viktigt att de upphandlande enheterna har *”ett tillfredsställande bevakningssystem som medger planering och förberedelse i tid för en ny upphandling när tiden för gällande avtal lider mot sitt slut”*. Nämnden anger vidare att *”För långa avtal inklusive tidsobegränsade avtal eller alltför frikostiga förlängningar kan utgöra brott mot EG-fördraget”*.^[14]

Upprepade förlängningar av en avtalsrelation där den samlade avtalstiden väsentligt överstiger de två till fyra år som av Nämnden för offentlig upphandling har angivits som en rimlig kontraktstid kan därvid vara att likställa med direktupphandling

Vid s.k. tyst förlängning av avtal med automatisk förlängning – d.v.s. där något aktiv beslut om förlängning aldrig fattas utan förlängning av avtalsförhållandet istället kommer till stånd genom en tyst accept eller underlåtelse att säga upp löpande avtal för upphörande – förekommer följande avgörande i praxis^[15] (se även KKO 02-067):

Landstingsstyrelsen för Landstinget Västernorrland avsåg att genom passivitet medverka till att ett tvätteriavtal skulle komma att förlängas för en period av ytterligare två år till en sammanlagd giltighetstid av 16 år. Avtalet hade ursprungligen ingåtts med ett av landstinget helägt tvätteribolag år 1991. I samband med att tvätteribolaget övergick till en ny, privat ägare år 1997 skrevs avtalet delvis om, men landstinget kvarstod som kund i bolaget. Avtalet, som löpte ut den 31 december 2001, föreskrev att uppsägning skulle ske med tolv månaders uppsägningstid och att avtalsförhållandet skulle förlängas (tyst) i intervall om två år vid utebliven uppsägning. År 2000 sades avtalet inte upp, varvid det kom att förlängas till och med utgången av 2003. För att avtalet inte skulle förlängas ytterligare en gång, till och med utgången av 2005, fordrades att detta sades upp senast den sista december 2002. Efter att en leverantör som ville inkomma med ett

konkurrerande anbud hade anhängiggjort talan om överprövning vid allmän förvaltningsdomstol yttrade landstinget att detta ”beslutat att inte säga upp avtalet”. Länsrätten i Västernorrlands län förordnade genom dom den 23 december 2002 att rättelse skulle ske på sådant sätt att ”*upphandling skall föregå slutande av avtal för tiden efter den 1 januari 2004*”. Kammarrätten i Sundsvall fastställde den 28 januari 2003 länsrättens dom i så motto att upphandlingen skulle göras om. Till stöd härför anförde kammarrätten bl.a. följande: ”*För att principen om affärsmässighet skall kunna uppfyllas krävs bl.a. att anskaffning av tjänster konkurrensutsätts. Ett avtal med en klausul som innebär att avtalet förlängs med automatik om det inte sägs upp medför enligt kammarrättens mening att principen om affärsmässighet kan komma att trädas för när. För att principen skall kunna uppfyllas är det enligt kammarrättens uppfattning därför rimligt att förlängning sker endast vid ett tillfälle, särskilt i en situation som denna där avtalstidens längd uppgår till i vart fall sex år. Ytterligare förlängning strider därför mot 1 kap. 4 § LOU. Om en automatisk förlängning ändå sker är detta enligt kammarrättens bedömning att likställa med en direktupphandling*”. Kammarrättens avgörande har ännu inte vunnit laga kraft.

Enligt EG-Romfördraget gäller vidare en allmän princip om likabehandling vid offentlig finansierad handel inom Europeiska unionen. Fördraget har genom 2 § lagen (1994:1500) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, giltighet som svensk lag. Inför Sveriges medlemskap i den Europeiska unionen uttalade regeringen (i prop. 1994/95:19 Del 1 sid. 478) att ”*Den i Romfördraget centrala likabehandlingsprincipen återfinns bl.a. i artikel 6 om förbud mot diskriminering på grund av nationalitet. Andra uttryckliga likabehandlingsprinciper återfinns i artikel 40 tredje stycket i Romfördraget angående likabehandling mellan producenter och konsumenter inom den gemensamma jordbrukspolitiken samt i artikel 119 i Romfördraget när det gäller lika lön för kvinnor och män. EG-domstolen har vidare slagit fast att det inom gemenskapsrätten gäller en allmän likabehandlingsprincip, utöver de uttryckliga bestämmelser som återfinns i fördragen*”. Den allmänna likabehandlingsprincipen får förstås så, att en medlemsstats myndigheter över huvud taget inte får särbehandla eller otillbörligt gynna vissa leverantörer framför andra vid bland annat handel inom den offentliga sektorn.

Yttrande

Stockholms läns landsting har beretts tillfälle att yttra sig över en promemoria med en preliminär bedömning som upprättats i ärendet, utan att inom utsatt tid inkomma med något svar.

Bedömning

Konkurrenskommissionen är ett privat expertgrupp som uppmärksammar och motverkar fall där offentliga organ genom överträdelse av lag, genom subventioner eller genom att blanda samman myndighetsutövning med annan verksamhet snedvrider konkurrensen.

Stockholms läns landsting upprätthåller sedan 1994 ett avtal med Locum AB om köp av tjänster för fastighetsförvaltning m.m. Förvaltningsavtalet har tecknats efter det att lagen om offentlig upphandling trätt i kraft och har dessutom omförhandlats under lagens giltighetstid. Några synnerliga skäl, såsom synnerlig brådska som inte kunnat förutses, någon föreliggande ensamrätt för Locum AB eller något annat hinder mot att tillämpa ett öppet eller selektivt upphandlingsförfarande synes inte har förelegat. Landstinget har således varit skyldigt att infordra konkurrerande anbud och även i övrigt iakttä de av EG-direktiv styrda bestämmelserna i 5 kap. LOU. Någon konkurrensupphandling har emellertid inte genomförts. Landstingets avtalsförhållande med Locum AB har därmed tillkommit i strid mot lagen om offentlig upphandling och på området gällande EG-direktiv.

I förvaltningsavtalet finns intagen en bestämmelse om att avtalsförhållandet förlängs automatiskt i intervall om tre år åt gången, om uppsägning inte sker (s.k. tyst förlängning). Enligt Nämnden för offentlig upphandling (NOU) är det inte affärsmässigt att vidmakthålla avtal i längre perioder än två till fyra år och undantagsvis högst åtta år åt gången. Förekommande klausuler om förlängning av avtal bör dessa utnyttjas enbart en gång, varefter avtalet bör sägas upp och upphandling utlysas på nytt.

Genom förlängning i tre omgångar har det aktuella avtalsförhållandet mellan landstinget och Locum AB kommit att utsträckas till att hittills gälla under sammanlagt tolv år. Om landstinget inte säger upp avtalet senast den 1 april 2005 kommer avtalet att gälla under ytterligare en förlängningsperiod och således omfatta totalt 15 års bindningstid utan upphandling i konkurrens. Detta är inte affärsmässigt och kan enligt rättspraxis vara att jämföras med otillåten direktupphandling.

Sammantaget synes Stockholms läns landsting på flera punkter ha brutit mot kravet på affärsmässighet enligt lagen om offentlig upphandling jämte bakomliggande EG-direktiv samt mot EG-Romfördragets bestämmelse om likabehandling av företagen. Om landstinget inte säger upp avtalet med Locum AB riskerar det olagliga affärsförhållandet att förlängas tre år till, med risk för ytterligare skada för konkurrensen mellan företag.

^[1] Med BTA avses s.k. bruttoarea enligt svensk standard SS 021053.

^[2] En s.k. tyst förlängning av avtalsförhållandet har således skett för perioderna den 1 januari 1997 till den 31 december 1999, den 1 januari 2000 till den 31 december 2002 samt den 1 januari 2003 till den 31 december 2005. Genom dessa förlängningar har avtalet hittills kommit att gälla under 12 år.

^[3] Locum Aktiebolag, 556438-7909, konstituerande stämma hölls den 3 december 1991, bolaget registrerades i Patent- och Registreringsverkets aktiebolagsregister den 13 december 1991.

^[4] Uppgifter från Patent- och Registreringsverket ur årsredovisning för Locum AB avseende 2001 år verksamhet.

^[5] Enligt svensk rättspraxis anses en upphandling inte påbörjad.

^[6] 5 kap. 1 § LOU samt punkt 16 bilaga A till lagen.

^[7] Enligt förordningen (2000:63) om tröskelvärden vid offentlig upphandling uppgår gällande tröskelvärde från den 1 januari 2002 vid upphandlingar av varor och tjänster till 1,741 miljoner kronor. Vid tidpunkten för den aktuella upphandlingen i januari 1994 uppgick tröskelvärdet till 1,6 miljoner kronor enligt då gällande bestämmelser (se förordningen (1993:1322) om beräkning av tröskelvärden enligt lagen (1992:1592) om offentlig upphandling).

^[8] Jfr. prop. 1992/93:88, sid. 72.

^[9] Prop. 1992/93:88, sid. 59-60.

- ^[10] Länsrätten i Stockholms län, dom meddelad den 12 december 2002 i mål nr. 21659-02E samt 21819-02 E, Kramfors Värme och Sanitet AB /. Haninge kommun. Kammarrätten i Stockholm, dom meddelad den 10 februari 2003 i mål. 76-03 och 77-03. Kammarrättens dom har överklagats till Regeringsrätten, som ännu inte beslutat om prövningstillstånd.
- ^[11] Länsrätten i Skåne län, dom meddelad den 22 augusti 2002 i mål. 5363-02 Liselotte Lööf AB /. Landskrona kommun jämte samma dag meddelad dom i mål nr. 5985-02, Liselotte Lööf AB /. Svalövs kommun. Domarna har överklagats till Kammarrätten i Göteborg där handläggning för närvarande pågår (mål nr. 4850-2002 respektive 4851-2002).
- ^[12] Se Nämnden för offentlig upphandling, NOU-info dec -93, sid. 6 samt dec. -94, sid. 9, se även NOU-info april-94, sid. 8 samt okt. -94, sid. 11 samt nämndens årssammanställning för år 1995 sid. 59-61.
- ^[13] I t.ex. EU-landet Storbritannien anses sådana kapitalintensiva entreprenader kunna tillåtas omfatta fem till sju år.
- ^[14] Se Nämnden för offentlig upphandling (NOU), broschyren ”Kort om lagen om offentlig upphandling – LOU” sid. 13, punkten 5 ”Förlängning av avtal”.
- ^[15] Länsrätten i Västernorrlands län, dom meddelad den 23 december 2002 i mål nr. 2885-02E, Berendsen Textilservice AB /. Landstinget Västernorrland. Kammarrätten i Sundsvall, dom meddelad den 28 januari 2003 i mål. 27-2003. Kammarrättens dom har överklagats till Regeringsrätten, som ännu inte beslutat om prövningstillstånd.